

УДК 343.123.12:343.985

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1495589>

С.О. ПАВЛЕНКО,

провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,

м. Київ, Україна; e-mail: pavlenko0212@gmail.com;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6108-9462>

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ СИТУАЦІЇ

S.O. PAVLENKO,

Leading Research Fellow, Scientific and Research Work Unit,

National Academy of Internal Affairs, Ph.D. in Law,

Kyiv, Ukraine; e-mail: pavlenko0212@gmail.com;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6108-9462>

ESSENCE AND CONTENT OF OPERATIONAL AND SUCCESSFUL SITUATION

Постановка проблеми

Ефективність здійснення оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами правоохоронних органів України щодо протидії злочинності, передусім, залежить від прийняття правильних оперативно-тактичних рішень щодо раціонального використання сил, засобів, методів та форм оперативно-розшукової діяльності. Саме правильне, вчасно прийняте оперативними працівниками оперативно-тактичне рішення є запорукою реалізації одного з головних завдань оперативних підрозділів зокрема та працівників правоохоронних органів загалом – протидії злочинності.

Як свідчать теорія та практика оперативно-розшукової діяльності, прийняттю працівниками оперативних підрозділів оперативно-тактичного рішення передують належний аналіз та оцінка конкретної оперативно-розшукової ситуації. Саме особливостями сприйняття ситуації зумовлені вибір тактичних прийомів, прийняття рішень, визначено вчинки й поведінку працівника оперативного підрозділу, що здійснює оперативно-розшукові заходи.

Науковим базисом вивчення для сутності та змісту оперативно-розшукової ситуації, а також її ролі в оперативно-розшуковій діяльності за часів колишнього СРСР слугували праці Г.К. Синілова "Правові та тактичні основи оперативно-розшукової діяльності радянської міліції" (1982 р.), в якій уперше окреслено місце і роль ситуації в теорії оперативно-розшукової діяльності. Деякі новаторські підходи щодо класифікації оперативно-розшукових ситуацій запропоновано В.Г. Самойловим у роботі "Оперативно-

розшукова тактика органів внутрішніх справ" (1984 р.).

Вченими незалежної України розширено ситуаційні підходи в дослідженні проблем теорії та практики оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, найбільш вагомий вплив на розвиток вітчизняної оперативно-розшукової діяльності загалом й оперативно-розшукової тактики здійснили праці засновника української наукової школи оперативно-розшукової діяльності І.П. Козаченка "Тактика застосування методів і засобів оперативно-розшукової діяльності в профілактиці та розкритті злочинів" (1988 р.), "Основні напрями попередження (профілактики) злочинності" (1990 р.), "Оперативно-розшукова профілактика (правові й організаційно-тактичні питання)" (1991 р.), "Правові морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності" (1999 р.), "Оперативно-розшукова діяльність як правоохоронна функція кримінальної міліції" (2000 р.) та інші. Становить цінність лекція Г.М. Бірюков "Сутність та поняття оперативно-розшукової тактики" (2012 р.), в якій визначено основні елементи оперативно-розшукової тактики та сформульовано розгорнуте тлумачення дефініції "оперативно-розшукова ситуація". Ґрунтовною є публікація О.В. Меживого "Оперативно-розшукова ситуація як підстава для вибору та застосування оперативної комбінації" (2010 р.), де розглянуті перспективи застосування ситуаційного підходу до вибору та проведення оперативних комбінацій оперативними підрозділами органів внутрішніх справ та обґрунтував пропозиції щодо вдосконалення нормативної регламентації проведення оперативних комбінацій оперативними підрозділами ОВС України.

Значним є монографічне дослідження білоруського вченого В.П. Шиєнка "Оперативно-розшукова тактика органів внутрішніх справ" (1995 р.), в якому обґрунтовані рекомендації щодо алгоритму дій оперативних працівників в умовах ситуації того чи іншого типу, а також типологія оперативно-розшукових ситуацій.

Враховуючи ефективність новітніх підходів правоохоронних органів зарубіжних країн, заслуговують на увагу наукові праці вчених США, серед яких робота Карена Баллока, Рональда В. Кларка та Нікка Тіллі "Організована злочинність та злочинність: ситуаційна профілактика" (2010 р.), де наголошується на важливості ситуаційного підходу до розроблення так званих "сценаріїв" (алгоритмів дій) розвитку конкретної ситуації щодо запобігання організованій злочинності. Вчені вважають, що такий підхід надасть можливість правоохоронним органам контролювати організовану злочинність, шляхом створення умов, які, на думку злочинців, є сприятливими для їхньої злочинної діяльності і не несуть ризиків.

Серед останніх публікацій слід відзначити статтю Джошуа Д. Фрейліча (Joshua D. Freilich) та Грема Р. Ньюмана (Graeme R. Newman) "Ситуаційне попередження злочинності" (2017 р.) [1], за якою ситуаційний підхід є перспективним напрямом щодо запобігання злочинності і належний аналіз та оцінка конкретної ситуації дозволяє передбачити (спрогнозувати) дії злочинців, що сприяє прийняттю найбільш раціонального рішення щодо методів протидії.

З огляду на зазначене, слушною видається позиція С.І. Давидова [2, с.591], що звернення до ситуаційного підходу в дослідженні проблем теорії та практики оперативно-розшукової діяльності є перспективним напрямом, оскільки орієнтує дослідників на розроблення рекомендацій щодо типових ситуацій, у яких діють працівники оперативних підрозділів. Ситуаційний підхід дозволяє наблизити розроблені рекомендації до практичних потреб оперативних підрозділів, а отже робить їх більш ефективними та затребуваними.

Тому метою статті є розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення напрямів ситуаційного підходу в оперативно-розшуковій діяльності. Її новизна полягає в цілісному уявленні про сутність та зміст оперативно-розшукової ситуації. Для досягнення цієї мети визначено такі завдання:

1. З'ясувати етимологію слова "ситуація" та його значення в різних галузях науки.

2. Висвітлити генезис розвитку слідчої ситуації в криміналістиці та з'ясувати її вплив на формування оперативно-розшукової ситуації в теорії оперативно-розшукової діяльності.

3. Дослідити основні наукові підходи вітчизняних та зарубіжних вчених до поняття "оперативно-розшукова ситуація", на основі яких сформулювати авторську дефініцію поняття.

4. Визначити співвідношення оперативно-розшукової ситуації та оперативної обстановки.

5. Піддати аналізу складові елементи оперативно-розшукової ситуації.

6. На основі напрацювань вчених у галузі оперативно-розшукової діяльності та з урахуванням змін вітчизняного законодавства розширити класифікацію оперативно-розшукових ситуацій.

7. Визначити головні чинники, що впливають на ефективність здійснення оперативно-розшукової діяльності працівниками оперативних підрозділів, та запропонувати напрями її вдосконалення.

Генезис розвитку слідчої ситуації в криміналістиці та її вплив на формування оперативно-розшукової ситуації в теорії оперативно-розшукової діяльності

Слід зазначити, що термін "ситуація" походить від лат. "situation" (положення, розташування) й означає сукупність, сполучення обставин та умов, що створюють ті чи інші відносини, певну обстановку. Ситуацію також розуміють як розміщення й співвідношення сил [3, с.6].

Великий тлумачний словник сучасної української мови містить загальне визначення ситуації як сукупності умов та обставин, що створюють певне становище, зумовлюють ті чи інші взаємини людей, положення, стан ("ситуаційний" – такий, що стосується певної ситуації) [4, с.1125]. В свою чергу, за Новим словником української мови, "ситуація", це сукупність умов і обставин, що створюють певне становище, викликають ті чи інші взаємини людей; стан, положення, обстановка [5, с.288]. У найширшому сенсі це поняття застосовують у повсякденному житті людей; воно означає ті умови, за яких воно плине. Водночас як категорія відповідних галузей науки "ситуація" є багатогранною і має різне смислове навантаження [6].

Наприклад, у філософії ситуацію розглядають як безпосередній результат взаємодії духовної та природної реальностей, що виявляє себе як своєрідна "інерція" природного буття стосовно активності духовної енергії людського існування (екзистенції) у прагненні подолати "опір" природи щодо освоєння її людиною [7].

У літературі психологічного спрямування найбільш відомі п'ять рівнів аналізу ситуації, запропоновані Д. Магнусом, зокрема: стимули – окремі об'єкти або дії; епізоди – особливо значущі події, що мають причину й наслідок; ситуації – фізичні, тимчасові та психологічні параметри, визначені зовнішніми умовами (сприйняття й інтерпретація ситуації надає значення стимулам і епізодам); оточення – узагальнююче поняття, що характеризує типи ситуацій; середовище – сукупність фізичних і соціальних змін зовнішнього світу [8, с.29–33].

Для кримінології найбільший інтерес становить вироблене психологічною та юридичною наукою поняття конкретної життєвої ситуації як певного поєднання обставин життя людини, що безпосередньо впливає на її поведінку в цей момент [9]. Як слушно зазначають окремі американські вчені [1], ситуаційний підхід в дослідженні проблем запобігання злочинності повинен базуватись на таких науках як кримінологія, економіка, психологія, соціологія та інших.

Водночас найбільш цікавим є поняття слідчої ситуації. Це пов'язано з тим, що криміналістичні положення та рекомендації історично були закладені й пристосовані для потреб теорії оперативно-розшукової діяльності.

З урахуванням зазначеного, стисло розглянемо місце і роль слідчої ситуації в криміналістичній науці, а також з'ясуємо її вплив на формування оперативно-розшукової ситуації.

Перші відомості про слідчу ситуацію та її значення для ефективного планування розслідування злочину в криміналістичній методичці розслідування злочинів знаходимо в працях А.Н. Васильєва, Г.Н. Мудьюгіна, Н.А. Якубович (1957 р.) [10, с.153] та Р.С. Белкіна (1959 р.) [11, с.331–332], які неодноразово відзначали ситуаційний характер роботи з доказами та акцентували на закономірностях, що лягли в основу цієї діяльності [12].

Утім серед вчених-криміналістів відсутня одностайність щодо поняття слідчої ситуації. Її визначають як умови, за котрих на певний момент здійснюється розслідування [13, с.135]; як сукупність обставин у справі, що може бути сприятливою чи несприятливою для будь-яких висновків і дій слідчого [14, с.82]; як систему фактичних даних, що відображають істотні риси події [15, с.90]; як комплекс фактичних даних, встановлених розслідуванням та взятих до уваги разом із джерелами їх отримання [16, с.52]; як обстановку, за якої відбувається процес доказування [17, с.113–114]; як стан розслідування злочину, ви-

значений наявністю (відсутністю) доказової та оперативної інформації про обставини предмета доказування і компоненти криміналістичної характеристики, що зумовлює систему безпосередніх завдань і напрям розслідування [18, с.64]; як ступінь інформаційної обізнаності про злочин, а також стан процесу розслідування на будь-який визначений момент часу, оцінка якого дозволяє слідчому прийняти найбільш доцільні рішення за справою [19, с.46].

До того ж, окремі дослідники [20] вважають, що розглядуване поняття вже повністю вичерпало себе, і пропонують як альтернативне вживати "криміналістична ситуація", аргументуючи тим, що з моменту набуття чинності Кримінальним процесуальним кодексом (2012 р.) у процесі досудового розслідування, окрім слідчого, працівники оперативних підрозділів також мають право проводити негласні слідчі (розшукові) та слідчі розшукові дії за його дорученням.

Серед іншого, у наукових колах тривають дискусії з приводу того, до якого розділу криміналістики віднести слідчу ситуацію. Одні дослідники [21, с.14], [22, с.58], [23, с.197] вважають, що вчення про слідчі ситуації тісно пов'язане з дослідженням проблем криміналістичної методики, та розглядають це поняття як конструктивний елемент окремих методик розслідування.

Їх опоненти переконані, що слідча ситуація є категорією криміналістичної тактики [24, с.195].

Убачаємо за доречне погодитись із дослідниками [25, 26], які вважають проблему слідчої ситуації об'єктом дослідження як криміналістичної тактики, так і криміналістичної методики розслідування залежно від того, які функції, завдання (тактичні чи методичні) вона виконує.

На підставі аналізу наукових джерел з'ясовано, що за своїм змістом оперативно-розшукові ситуації багато в чому є аналогічними до слідчих ситуацій (за інформаційними, психологічними, тактичними та іншими компонентами). Однак за всієї схожості криміналістичних (слідчих) ситуацій оперативно-розшукові ситуації мають суттєві особливості [27, с.233]. По-перше, оперативно-розшукові ситуації виникають у діяльності суб'єктів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, чим докорінно різняться від кримінально-процесуальної діяльності. По-друге, на відміну від органів досудового розслідування, які провадять свою діяльність відповідно до кримінально-процесуального законодавства, підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, керуються також Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність"

та відомчими нормативно-правовими актами, якими регульовано порядок організації негласної роботи. По-третє, на відміну від завдань органів досудового розслідування, визначених ст.2 КПК України [28] та розділом II Положення про органи досудового розслідування [29], головним завданням підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, є пошук і фіксація фактичних даних відносно протиправних діянь окремих осіб та груп (ст.1 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність") [30].

На підставі викладеного можна дійти висновку, що у формуванні оперативно-розшукової ситуації як елемента оперативно-розшукової тактики провідну роль відведено слідчій ситуації. Зокрема, напрацювання вчених-криміналістів з означеної проблематики послугували науковим базисом для дослідження ситуацій у теорії оперативно-розшукової діяльності. Зрештою, незважаючи на певні спільні компоненти, оперативно-розшукова ситуація, на відміну від слідчої, є предметом вивчення оперативно-розшукової діяльності, ефективного здійснення якої, передусім, передбачає належну організацію негласної роботи.

Як з цього приводу слушно зазначає В. Фомічев [31], пізнання теорії оперативно-розшукової діяльності спрямоване на специфічний об'єкт – розвідувальну діяльність (у широкому сенсі).

Розглядаючи безпосередній предмет дослідження, варто здійснити ретроспективний аналіз поняття оперативно-розшукової ситуації в теорії оперативно-розшукової діяльності. Одним із перших місце та роль ситуації в оперативно-розшуковій діяльності визначив радянський дослідник Г.К. Синілов (1975 р.), запропонувавши розглядати її як елемент логічної структури оперативно-розшукової тактики. Однак визначення поняття дослідник не надав. Уже пізніше у своєму докторському дослідженні (1982 р.) зазначений науковець уперше сформулював поняття оперативно-розшукової ситуації, якою пропонує вважати "сукупність умов і обставин, які обумовлюють здійснення оперативно-розшукових заходів у конкретний період місця і часу" [32].

Згодом В.Г. Самойлов (1984 р.) визначив оперативно-розшукову ситуацію як реально наявний стан певної кримінальної події, з приводу якої проводиться оперативно-розшуковий захід; умови, за яких він проводиться, а також можливості оперативного працівника (або підрозділу) щодо вжиття необхідних заходів, сформульованих у вигляді конкретного завдання. Дослідивши правову природу оперативно-розшукової ситуації,

науковець відзначає, що вивчення та оцінка оперативно-розшукової ситуації є основоположним елементом структури оперативно-розшукової тактики, головним призначенням якого є створення умов для прийняття правильного тактичного рішення; оперативно-розшукова ситуація містить у собі сукупність даних про кримінальну подію та умови, за яких необхідно прийняти рішення відносно здійснення оперативно-розшукового заходу і забезпечити його реалізацію [33, с.33].

Також вагомий внесок у розвиток теорії оперативно-розшукової діяльності загалом та розроблення проблем оперативно-розшукової ситуації зробили й інші радянські вчені, такі як Д.В. Гребельський, О.Ф. Долженков, В.А. Образцов, Г.І. Іванін, А.Г. Філатов, В.К. Шульц та інші. Однак, не вдаючись до детального аналізу їх досліджень, лише зазначимо, що саме напрацювання радянських вчених послугували теоретичним базисом для подальших наукових розвідок з досліджуваної проблематики. Сформовані цими дослідниками поняття оперативно-розшукової ситуації, її елементів та видів є тими похідними, що становлять теоретико-методологічну цінність у сфері сучасної оперативно-розшукової діяльності. Аналіз наукової літератури свідчить, що на основі напрацювань радянських вчених вітчизняні та зарубіжні дослідники сформулювали чимало дефініцій поняття "оперативно-розшукова ситуація", а також удосконалили окремі підходи до класифікації її елементів та видів, що буде розглянуто нижче.

Отже, розглянувши генезис формування оперативно-розшукової ситуації в теорії оперативно-розшукової діяльності, доцільно здійснити аналіз основних наукових підходів до поняття, елементів та видів оперативно-розшукової ситуації, на основі чого надати власне визначення оперативно-розшукової ситуації та її елементів, а також удосконалити класифікацію оперативно-розшукових ситуацій з урахуванням змін у вітчизняному законодавстві.

Перш ніж перейти до розгляду цих питань, варто наголосити на тому, що в наукових колах не існує єдиної позиції щодо трактування поняття "ситуація" в теорії оперативно-розшукової діяльності. Окремі вчені [34, с.670; 35; 36] цей елемент оперативно-розшукової тактики визначають як "оперативно-тактичну ситуацію", якою вважають реально наявний на певний момент стан певної кримінальної події (чи інший пов'язаний з цим факт) або можливість настання такої події, щодо якої проводять оперативно-

розшукові заходи; умови, за яких доводиться діяти оперативному працівнику; його можливості щодо вжиття необхідних заходів, сформульованих у вигляді конкретного завдання.

Однак, попри певні розбіжності в наукових підходах щодо розуміння й співвідношення понять "оперативно-розшукова ситуація" та "оперативно-тактична ситуація", детальне з'ясування семантики цих понять не належить до завдань нашого дослідження.

Зрештою, поняття ситуації в теорії оперативно-розшукової діяльності поступово набуває загальнометодологічного значення [37]. З огляду на те, вчені пропонують співвідносити поняття "оперативно-розшукова ситуація" та "оперативно-тактична ситуація" як загальне й часткове.

Зважаючи на викладене, можна дійти висновку, що, на відміну від оперативно-тактичної ситуації, поняття "оперативно-розшукова ситуація" є ширшим за змістом, оскільки залежно від характеру виконуваних завдань в оперативно-розшуковій діяльності її може бути розокремлено на тактичну й стратегічну ситуації [38, с.109]. Саме тому в цьому дослідженні ми оперуємо терміном "оперативно-розшукова ситуація".

Основні наукові підходи вітчизняних вчених до поняття "оперативно-розшукова ситуація"

Проте, у вітчизняній науці не вироблено усталеного підходу щодо трактування терміна "оперативно-розшукова ситуація". Аналіз наявних наукових позицій дозволяє виділити кілька основних підходів до визначення цього поняття. Одними з перших поняття оперативно-розшукової ситуації визначили Е.О. Дідоренко та І.П. Козаченко, котрі трактують його як реально наявний на певний момент стан конкретної чи криміногенної події, за яким здійснюються оперативно-розшукові заходи; умови їх проведення; спроможність оперативного підрозділу (працівника) здійснити ці заходи [39, с.318–319]. Така дефініція є лаконічною та чітко передає (розкриває) головні складові оперативно-розшукової ситуації.

Водночас видається дискусійним твердження про "реально наявний на певний момент стан конкретної чи криміногенної події". Зважаючи на те, що будь-яка ситуація є динамічною та існує в минулому, теперішньому часі, а також може видозмінюватись у майбутньому, в контексті розглядуваного питання більш доречним вважаємо формулювання "у відповідному просторово-часовому інтервалі".

Згодом Г.М. Бірюков дещо розширив цю інтерпретацію. На думку дослідника, оперативно-

розшукова ситуація – це тактична категорія; складна динамічна система; своєрідна інформаційна модель; сукупність умов та обставин, що створюють певне становище в реальному житті у відповідний проміжок часу (найчастіше незначний); дійсно наявний стан криміногенної або кримінальної події чи іншого пов'язаного з нею факту (або ймовірність настання такої події), з огляду на що приймається оперативно-тактичне рішення, що визначає лінію поведінки оперативного співробітника та на підставі якого здійснюються оперативно-розшукові заходи; умови, за яких вони проводяться, а також можливості оперативника (підрозділу) забезпечити їх виконання з метою своєчасного виявлення, припинення та розкриття злочинів, розшуку осіб, які скоїли злочин або переховуються від слідства та суду [6]. Позитивним слід вважати те, що науковець передбачив часовий інтервал криміногенної чи кримінальної події не лише на поточний момент, а й звернув увагу на ймовірність такої події в майбутньому, що вважаємо слушним, оскільки такий підхід передбачає прогнозування розвитку події, що, безумовно, є важливим для прийняття правильних оперативно-тактичних рішень.

Зрештою, розгляд поняття був би значно глибшим за умови, що зазначений автор уніс до його змісту, на додаток до часової, також просторову ознаку. Адже загальновідомо, що будь-яка подія відбувається не лише в певний час, а й у певному місці.

Заслуговує на увагу також підхід О.В. Меживого, за яким оперативно-розшукова ситуація – це наявний стан кримінальної події, що передбачає її аналіз, оцінку, визначення конкретних тактичних завдань і проведення оперативними підрозділами оперативно-розшукових, оперативно-тактичних та інших тактичних заходів з виявлення, попередження чи розкриття злочинів [40, с.372]. Як набуток наведеної дефініції слід відзначити аналіз та оцінку кримінальної події, на чому зацентрував зазначений автор, оскільки саме належний аналіз чинників, що формують кримінальну ситуацію, безпосередньо впливає на якісні показники оперативно-розшукової ситуації. Проте, на наше переконання, до змісту цього поняття доцільно включити відповідний часово-просторовий інтервал. Як слушно з цього приводу зазначено в науковій літературі, часово-просторові характеристики в структурі ситуації посідають особливе місце, оскільки об'єднують усі її компоненти в систему [1, с.82].

Зрештою, варто зазначити, що наведені зауваження відображають власну точку зору на дану проблему і носять лише рекомендаційний характер і жодним чином не спростовують індивідуальність, а також теоретичну та практичну значущість проаналізованих понять, що були сформульовані вітчизняними вченими.

Водночас у наведених визначеннях оперативно-розшукової ситуації можна виявити невпорядкованість термінів "кримінальна подія" та "криміногенна подія". Зокрема, не з'ясовано їх семантичне значення та співвідношення, а також не обґрунтовано доцільність їх трактування як істотних ознак розглядуваного поняття.

Цікавою в цьому сенсі видається думка Д.В. Кіма, що "стан кримінальної події чи іншого пов'язаного з нею факту (або ймовірність настання такої події)" стосується більше кримінальної ситуації, а не ситуації суб'єкта, який здійснює оперативно-розшукову діяльність [27, с.231].

Аналіз вітчизняного законодавства свідчить про те, що близьким за значенням до поняття "кримінальна подія" є "подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення)", що міститься в п.1. ч.1. ст.6 КПК України. За контекстом ідеться про обставини, які вже сталися та підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. З огляду на це, термін "кримінальна подія" є більш прийнятним для слідчої (криміналістичної) ситуації.

Водночас, за ч.1 ст.6 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", однією з основних підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки застосуванням оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються; щодо осіб, які готують учинення злочину, тощо. Отже, метою діяльності оперативних підрозділів законодавець убачає, передусім, запобігання злочинам, а також фіксацію фактичних даних щодо протиправних діянь окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачено КК України.

Таким чином, з урахуванням положень Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" у вищезазначених поняттях видається логічним на додаток до кримінальної події зазначати й про факти та осіб, які становлять оперативний інтерес.

В.А. Лукашов ще у 1977 р. зазначав, що "тактична сторона оперативно-розшукової тактики проявляється передусім під час запобігання та

розкриття конкретних злочинів і затримання злочинців" [41].

Слушною з цього приводу вважаємо позицію С.І. Давидова [37, с.79], який пропонує замість терміна "кримінальна подія" вживати "кримінальна поведінка", аргументуючи це тим, що кримінальна поведінка, окрім злочинних, містить у собі й інші пов'язані з ними дії.

У цьому аспекті заслуговують на увагу висновки академіка А.П. Закалюка про те, що в кримінології термін "поведінка" охоплює не лише власне діяльнісний акт злочину, а й об'єктивні та суб'єктивні обставини, які передували йому та, серед іншого, зумовили виникнення мотивів, визначення мети, вибір засобів, прийняття рішення вчинити злочин, процес реалізації рішення [42, с.277–278].

Особливо важливого значення в цьому контексті набуває механізм кримінальної поведінки злочинця (його поведінки протягом кримінальної події), а також відомості про докримінальну, кримінальну та посткримінальну поведінку злочинця.

О.М. Бандурка та О.М. Литвинов до головних елементів механізму такої поведінки відносять: особистісні властивості, мотивацію, конкретну обстановку, прийняття рішення про вчинення злочину і безпосередньо процес його вчинення (акт поведінки). Дослідники поділяють розглядувані елементи на дві групи: складові психологічної структури поведінки (мотивація та прийняття рішення про вчинення акту поведінки) й результат взаємодії об'єктивного та суб'єктивного в поведінці (особистісні властивості, конкретна обстановка і акт поведінки) [43, с.114].

С.І. Давидов зазначає, що в результаті взаємодії двох систем кримінальної поведінки й обстановки, за якої відбувається її прояв, виникає кримінальна ситуація. Зрештою, вчений визначає кримінальну ситуацію як обмежений просторово-часовими межами синтез умов і обставин, що виникають у результаті поєднання елементів кримінальної поведінки та чинників обстановки, за якої вона набуває вияву [37, с.79].

На думку Д.В. Кіма, кримінальною ситуацією слід вважати динамічну систему, що виникає у певних просторово-часових межах за індивідуального поєднання елементів злочинної діяльності з урахуванням їх оцінки суб'єктом злочину [44, с.151].

Натомість Л.А. Волкова стверджує, що кримінальні ситуації об'єднують дії злочинця на різних етапах: це і підготовка до вчинення злочину, і безпосереднє вчинення злочину, і дії

злочинця та інших осіб зі знищення або приховування слідів злочину. Кримінальна ситуація як така виникає з моменту початку дій суб'єкта злочину та становить собою індивідуальне, конкретне поєднання якостей і аспектів елементів злочинної діяльності [45, с.43].

Водночас, як слушно зазначають автори посібника "Теорія оперативно-розшукової діяльності" (2006 р.), для оперативно-розшукової діяльності особливе значення мають знання про соціальні, психологічні та моральні якості особи злочинця (погляди, навички, потреби, інтереси, особливості характеру, тощо) [46].

Значущість дослідження кримінальної ситуації зумовлена необхідністю формування оперативно-розшукових характеристик окремих видів злочинів, яка повинна містити комплекс специфічних ознак, особливостей, що характеризують злочин і слугують інформаційним базисом для розроблення методик щодо їх розкриття [2, с.593].

З огляду на це, можна дійти висновку, що аналізу та оцінці оперативно-розшукової ситуації передують вивчення кримінальної ситуації та оперативної обстановки.

О.Ю. Шумілов з цього приводу слушно зазначає, що без аналізу та оцінки оперативної обстановки ґрунтовно вивчити конкретну оперативно-розшукову ситуацію та на її основі прийняти правильне оперативно-тактичне рішення практично неможливо [47].

Попри це, окремі вчені поняття оперативно-розшукової ситуації ототожнюють з оперативною обстановкою [35, 48]. Як на нас, таке твердження є дискусійним і потребує більш детального розгляду поняття, елементів оперативної обстановки та її співвідношення з оперативно-розшуковою ситуацією.

Співвідношення оперативно-розшукової ситуації та оперативної обстановки

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що переважна більшість фахівців у галузі ОРД розглядає оперативну обстановку як систему зовнішніх та внутрішніх умов функціонування оперативного підрозділу [49, с.33; 50; 51; 52].

І.Р. Шинкаренко в широкому розумінні трактує оперативну обстановку як окрему науково-практичну категорію ОРД, що є комплексом взаємопов'язаних географічних, соціально-демографічних, соціально-економічних та політичних умов, притаманних конкретному об'єкту оперативної уваги або території, на якій функціонує правоохоронний орган; аналітико-статистичною характеристикою злочинності, правопорушень громадського порядку, стану, сил і засобів пра-

воохоронного органу та ефективності його оперативно-службової діяльності, чим зумовлений характер організаційних, адміністративних та оперативно-розшукових заходів із забезпечення виконання функцій протидії злочинності та нейтралізації загроз національній безпеці України [53, с.246–247].

Науковець виокремлює такі загальні елементи оперативної обстановки, за якої діють правоохоронні органи: географічні, демографічні та соціально-економічні особливості території обслуговування органами внутрішніх справ; злочинність (її стан як поєднаність злочинів і осіб, що їх скоїли, в умовах конкретного місця й часу); якісний і кількісний стан громадського порядку; чинники, що чинять детермінуючий вплив на злочинність та ускладнюють або полегшують діяльність органів внутрішніх справ із протидії злочинності; наявність, стан і результативність застосування сил і засобів боротьби з ними [53, с.247].

Водночас О.Ю. Шумілов зазначає, що оперативна (оперативно-розшукова) обстановка складається з трьох основних елементів, які містять такі групи ознак:

1) що характеризують вивчення злочинної діяльності осіб, відносно яких здійснюється оперативно-розшукова діяльність;

2) які визначають реальні можливості оперативного працівника, оперативного підрозділу (сили, засоби, методи тощо);

3) котрі враховують зовнішнє середовище, в якому провадитиметься оперативно-розшукова діяльність (територія, населення, соціально-економічні та політичні умови, правовий простір, пора року, клімат тощо).

Досліджуючи співвідношення "оперативно-розшукової ситуації" та "оперативної обстановки", вчений зазначає, що поняття оперативно-розшукової ситуації, на відміну від оперативної обстановки, характеризує перелік конкретних обставин, типових не для оперативно-розшукової діяльності загалом, а лише для діяльності конкретного оперативного працівника чи певної особи, що співпрацює на конфіденційних засадах [47, с.166]. З цієї позиції А.Ю. Шумілов пропонує розглядати оперативно-розшукову ситуацію як прояв оперативної обстановки на рівні практичної діяльності окремих працівників оперативних підрозділів [54].

Водночас ми цілком згодні з С.І. Давидовим [1, с.84] у тому, що середовище, в якому здійснюється оперативно-розшукова діяльність, є ширшим за оперативно-розшукову ситуацію.

Цей фрагмент "світу" є більш ємною складовою навколишньої дійсності й не лише соціального характеру. Середовищем автор вважає оперативну обстановку, за якої здійснюється оперативно-розшукова діяльність, а також кримінальне середовище, в якому проводять оперативно-розшукові заходи.

Варто зацентувати, що оперативна обстановка як середовище є позасуб'єктною, а ситуація завжди суб'єктна (це завжди "чиясь" ситуація). Зрештою, середовищу притаманні стійкість і тривалість, а ситуація зазвичай короткочасна.

Суб'єкт оперативно-розшукової діяльності в процесі вирішення оперативно-тактичних задач може діяти не лише в природно сформованих сприятливих ситуаціях, а й цілеспрямовано створювати штучні ситуації (проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів та речовин, серед іншого заборонених до обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь (ст.8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність") та інші заходи, передбачені відомчими нормативно-правовими актами) для досягнення належного результату під час проведення оперативно-розшукових заходів. У цьому випадку ситуація спрямована на те, щоб кримінальна поведінка (дії) іншого суб'єкта (злочинця) відбувалася в інтересах оперативних підрозділів.

Таким чином, у контексті досліджуваного питання оперативну обстановку слід розглядати як середовище, в якому під впливом суб'єктивних та об'єктивних чинників формуються відповідні ситуації (кримінальна та оперативно-розшукова).

Аналіз спеціальної літератури [55, 56] надав змогу виокремити такі об'єктивні та суб'єктивні чинники, що впливають на формування кримінальної ситуації, як-от: характер інформації, наявної у злочинців; необхідні сили, засоби, час і можливості використати їх найбільш оптимальним чином; потреби, інтереси, стійкі мотиви; погляди й ціннісні орієнтації, установки, позиції особистості; рівень розумового розвитку, особливості мислення тощо; досвід, що є вагомим у злочинній поведінці (знання, навички, уміння, здібності); емоційні та вольові якості темпераменту.

Визначаючи сутність та зміст оперативно-розшукової ситуації, О.Ю. Шумилов виокремлює об'єктивні та суб'єктивні чинники, що впливають на її формування. До *об'єктивних* чинників вче-

ний відносить характер фактичних даних, наявних у розпорядженні оперативного працівника (оперативного підрозділу) про особу, що становить оперативний інтерес; наявність каналів надходження оперативно значущої інформації; наявність у розпорядженні оперативного працівника (оперативного підрозділу) відповідних сил та засобів, а також часу й можливостей щодо їх оптимального застосування. До *суб'єктивних* чинників, на думку дослідника, належать: психологічний стан працівника оперативного підрозділу (особи, що сприяє здійсненню оперативно-розшукової діяльності); рівень професійних знань, навичок, практичний досвід; реалізація в конкретний часовий проміжок кримінально-правової інформації в оперативно-розшуковій діяльності; здатність приймати рішення в екстремальних умовах; протидія оперативно-розшуковій діяльності з боку осіб, що становлять оперативний інтерес; наслідки помилкових рішень оперативного працівника та інших осіб; наслідки розшифрування тощо [54, с.166].

Як на нас, об'єктивні та суб'єктивні чинники, що формують оперативно-розшукову ситуацію, досить влучно визначив К.М. Лобзов. Зокрема, до таких науковець відносить: *суб'єктно-діяльнісні* (можливості оперативних підрозділів), *індивідуально-компетентні* (знання, вміння та навички), *психофізіологічні* (психологія поведінки), *предметно-інструментальні* (застосування спеціальних знань), *правові* (правова основа), *просторово-часові* (місце та час), *природно-кліматичні, науково-методичні* та інші [57, с.11].

Отже, варто погодитися з вченими [2, с.592], що застосування ситуаційного підходу в конкретних дослідженнях зумовлює пошук рішень наукових завдань на основі пізнання: 1) ситуацій злочинної діяльності (кримінальних ситуацій) та 2) ситуацій, що виникають під час оперативно-розшукової діяльності (оперативно-розшукових ситуацій).

Заслугує на увагу визначення оперативно-розшукової ситуації, надане І.І. Басецьким – як категорії, що характеризує перебіг (стан) проведення оперативно-розшукового заходу й охоплює суб'єкти оперативно-розшукової діяльності, їх вчинки, інтереси, цілі, просторово-часові та інші чинники [58]. А.Г. Маркушин вважає, що оперативно-розшукова ситуація – це сукупність обставин, які визначають тактику проведення оперативно-розшукових заходів. До таких обставин автор відносить оперативну-тактичну характеристику події, що становить оперативний інтерес; умови, за яких набуває прояву ця

подія, та реальні можливості оперативного працівника щодо вирішення завдання. Сюди ж, на думку автора, варто віднести й відомості про особу та її дії [59].

Д.В. Кім оперативно-розшукову ситуацію розуміє як складну динамічну систему інформаційного характеру, що виникає в діяльності суб'єктів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність та впливають на подальшу організацію цієї діяльності з метою вирішення визначених завдань, шляхом застосування спеціальних засобів, прийомів та методів [27, с.233]. За В.П. Шиєнком, оперативно-розшукову ситуацію слід розглядати як комплекс чинників, що характеризують перебіг, стан процесу проведення оперативно-розшукових заходів і тих умов, за яких вони відбуваються [60].

Слушною з цього приводу видається позиція А.Ю. Шумилова, котрий оперативно-розшуковою ситуацією вважає сукупність обставин об'єктивного та суб'єктивного характеру, за яких у відповідний часовий проміжок (зазвичай незначний) здійснюється оперативно-розшукова діяльність [61]. Дослідник наголошує, що оперативно-розшукові ситуації визначають спосіб дій, лінію поведінки працівника оперативного підрозділу, яку він обирає для найбільш оптимального досягнення мети оперативно-розшукової діяльності [61, с.303].

Зрештою, ми цілком згодні з підходом С.І. Давидова, що оперативно-розшукова ситуація – це комплекс просторово-часових та інших чинників, що характеризують перебіг, процес оперативно-розшукової діяльності, умови, за яких вона відбувається, й тих, що чинять управлінський вплив на її організацію і тактику, зумовлену кримінальною поведінкою [37].

Проаналізувавши основні дефініції поняття "оперативно-розшукова ситуація", надамо власне формулювання, що стосується сфери нашого дослідження. *Оперативно-розшукова ситуація – це сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників, що впливають на ефективність здійснення оперативно-розшукової діяльності у певних просторово-часових межах.*

Видається доречним виокремити *об'єктивні та суб'єктивні чинники*, що впливають на формування оперативно-розшукової ситуації. До об'єктивних слід віднести: якісні показники (достовірність, точність, цінність, своєчасність надходження) інформації про осіб, факти та події, що становить оперативний інтерес; якісний склад осіб, які сприяють здійсненню оперативно-розшукової діяльності; можливості операти-

вного працівника (оперативного підрозділу) щодо раціонального (оптимального) використання наявних сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності тощо.

Суб'єктивними чинниками слід вважати: психологічно-професійну підготовленість, а також моральні якості оперативного працівника чи осіб, які сприяють здійсненню оперативно-розшукової діяльності, зокрема раціональне мислення (спрямоване на прийняття правильних рішень); інтелектуальну активність; психологічну стійкість (здатність приймати рішення в екстремальних умовах, а також вміння обрати в конкретній ситуації необхідну лінію поведінки з метою виконання завдань оперативно-розшукової діяльності); знання, вміння, навички та практичний досвід оперативного працівника тощо.

Аналізуючи підходи науковців, можна дійти висновку, що суб'єкт оперативно-розшукової діяльності для належної оцінки оперативно-розшукової діяльності повинен набути таких особистісних якостей, як-от: раціональне мислення (спрямоване на прийняття виважених рішень); інтелектуальна активність; вміння обрати в конкретній ситуації необхідну лінію поведінки з метою виконання завдань оперативно-розшукової діяльності; знання законодавчої та нормативно-правової бази, що дозволяє оперативному працівнику застосовувати набуті ним спеціальні знання, вміння та навички в законний спосіб, тощо.

Аналіз складових елементів оперативно-розшукової ситуації

Перш ніж перейти до розгляду елементів оперативно-розшукової ситуації, з'ясуємо семантичне значення таких її складових, як "аналіз" та "оцінка", їх співвідношення та значення для оперативно-розшукової ситуації.

За Словником української мови, аналіз – це процес розумового або фактичного розкладання цілого на складові компоненти. Своєю чергою, оцінка – це думка, міркування про якість, характер, значення (та ін.) кого-, чого-небудь [62]. Оцінка – логічно наступний після аналізу крок, що допомагає визначити значущість явища, його відповідність певним нормам [63].

Як слушно зазначає Р.С. Белкін: "Аналіз ситуації збір і обробка інформації розглядається як вихідний момент в процесі прийняття рішення" [64, с.112–113]. Своєю чергою, оцінка – завершальний етап аналізу, що зазвичай має наслідком певне рішення [63]. В.Г. Самойлов визначає оцінку оперативно-розшукової ситуації як процес логічної розумової діяльності оперативного

працівника, що полягає в зборі, накопиченні, переробленні та оцінці інформації про елементи оперативно-розшукової ситуації з метою вироблення рішень щодо проведення оперативно-розшукового заходу та виконання визначених завдань [33].

Автори посібника "Теорія оперативно-розшукової діяльності" (2006 р.) вважають оцінку оперативно-розшукової ситуації однією з істотних ознак оперативно-розшукової тактики [46, с.709]. С.І. Давидов, своєю чергою, зазначає, що оцінка оперативно-розшукової ситуації – це діалектичний процес, що відрізняється складністю й суперечливістю, властивими будь-пізнавальній діяльності. Він має певну специфіку, зумовлену низкою чинників.

По-перше, ідеться про динамічність оперативно-розшукової ситуації, що постійно змінюється. А отже, оцінювати її доводиться неодноразово (іноді неоднозначно). Найбільш динамічними є елементи інформаційного характеру. Відносно стабільними залишаються елементи ситуації, що характеризують організаційно-тактичний аспект. Важливо враховувати, що в більшості випадків чинники, що утворюють оперативно-розшукову ситуацію, не піддаються кількісному та якісному аналізу.

По-друге, вид перебуває під постійним взаємним впливом структурних елементів ситуації – саме вони визначають її характер. Варто зауважити, що оперативний працівник своїми діями найчастіше сам формує зміст оперативно-розшукової ситуації, оскільки він є її елементом та безпосередньо впливає на неї.

По-третє, необхідність оцінки кожного елемента ситуації, виокремлення саме тих, що безпосередньо впливають на вид і форму тактичного рішення. Оцінка інших елементів ситуації може бути не актуальною для конкретного тактичного рішення, знижуючи ступінь його ефективності. Неналежна оцінка виокремлення в структурі ситуації найбільш значущих елементів може призвести до затягування строків розкриття злочину або безпідставного проведення оперативно-розшукової діяльності за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів [65].

Як висновують К.К. Горяїнов, В.С. Овчинський та Г.К. Синілов, кожна ситуація складається з багатьох змінних елементів для кожного конкретного випадку. Проте деякі з них повторюються. Тому, на думку зазначених науковців, оцінці підлягають передусім такі елементи ситуації:

– конкретні кримінальні події та інші пов'язані з ними факти чи ймовірність настання таких подій;

– можливості, дії (поведінка) протилежної сторони, зокрема характеристика осіб, які підлягають перевірці, розробці, розшуку та профілактиці;

– джерела інформації, умови її отримання та можливості використання;

– стан наявних даних, що характеризують кримінальну подію та інші факти, можливість отримання нових відомостей та їх раціонального використання;

– тактико-технічні можливості засобів оперативної техніки; можливість та ефективність обраних методів ОРД, їх пріоритетність для конкретної ситуації тощо.

До того ж, оцінка ситуації передбачає необхідність прогнозувати зміни у поведінці й рішеннях особи чи групи осіб, що належать до протилежної сторони, аналіз наслідків їх можливої поведінки, розроблення програми подальших дій [46, с.709–710].

За В.Г. Самойловим, оцінці підлягають такі елементи оперативно-розшукової ситуації: оперативно-тактична характеристика на конкретний момент певної кримінальної чи криміногенної події; характеристика умов, за яких набуває прояву ця подія; характеристика реальних можливостей оперативного працівника вжити необхідних заходів для вирішення визначеного завдання [33]. Близької позиції дотримуються й вітчизняні вчені Г.М. Бірюков [66], І.Р. Шинкаренко [67, с.188], виокремлюючи такі елементи оперативно-розшукової ситуації: оперативно-тактична характеристика на визначений момент кримінальної або криміногенної події; характеристика умов, за яких набуває прояву ця подія; умови, за яких необхідно прийняти рішення про здійснення оперативно-розшукових заходів з урахуванням реальних можливостей оперативного працівника.

Щонайперше, оцінюванню підлягають такі елементи оперативно-розшукової ситуації:

– достовірність наявної інформації про осіб, факти чи події, що становлять оперативний інтерес;

– оперативно-розшукова характеристика (кількісно-якісні показники) розвідувальної інформації, що становить оперативний інтерес у конкретній ситуації;

– особистісні якості працівника оперативного підрозділу (моральні, психологічні, професійні та інші), що безпосередньо впливають на вміння обрати необхідну лінію поведінки в конкретній оперативно-розшуковій ситуації;

– раціональне (оптимальне) використання наявних сил, засобів, методів та форм оперативно-розшукової діяльності;

– організаційні й матеріально-технічні можливості та науково-методичне забезпечення.

Класифікація оперативно-розшукових ситуацій

Проаналізувавши поняття та складові елементи оперативно-розшукової ситуації, розглянемо підходи до їх видової класифікації. Окремі вчені з цього приводу слушно зазначають, що класифікація – це важливий елемент будь-якої людської діяльності [68, с.202–203].

Як зазначає С.І. Давидов, класифікація оперативно-розшукових ситуацій як варіант узагальнення практики надає можливість узагальнити те типове, що відрізняє одну ситуацію від іншої. Це сприяє правильній оцінці ситуації, більш точному прогнозуванню її розвитку, а кожний тип (клас) ситуацій визначає варіанти рішень за схемою "тип ситуації – тип рішення" [69, с.97].

Своєю чергою, В.П. Шиєнок пояснює необхідність у типології оперативно-розшукових ситуацій двома групами причин: поділом ситуацій на певні класи, що створює необхідні гносеологічні передумови для детального вивчення теорії оперативно-розшукової діяльності, а також потребами оперативно-розшукової практики в отриманні науково обґрунтованих рекомендацій щодо алгоритму дій оперативних працівників в умовах ситуації того чи іншого типу [60, с.129].

Як справедливо зазначає дослідник, в основі будь-якого поділу міститься ознака, властива досліджуванним об'єктам. Якщо за основу взяти несуттєву ознаку, класифікація буде штучною, тому за критерій для типології (класифікації) оперативно-розшукових ситуацій, що виникають під час розкриття злочинів, має бути обрано їх найсуттєвішу ознаку, якою зумовлені особливості тактики дій оперативних працівників. Такою ознакою, на його думку, є ступінь обізнаності оперативних працівників про подію, що відбулася, та про пов'язаних з нею осіб; закономірності пошуку, збору та реалізації оперативно значущої інформації, яку виявляють під час розкриття злочинів. Такі підстави науковець визначає як інформаційний критерій класифікації [60, с.131–133]. Відповідно до того, В.П. Шиєнок виокремлює такі оперативно-розшукові ситуації: а) ситуація місця події, з аналізу якої випливає необхідність проведення оперативно-розшукових заходів; б) ситуація, що виникає під час проведення оперативно-розшукових заходів щодо встановлення злочинця в певному середовищі; в) ситуація, що складається під час проведення оперативно-розшукових заходів відносно конкретних підоз-

рюваних; г) ситуація, що виникає під час здійснення оперативного пошуку [60, с.139].

Важливе практичне значення має класифікація оперативно-розшукових ситуацій на об'єктивні та суб'єктивні, здійснена С.І. Давидовим.

До об'єктивних ситуацій оперативно-розшукової діяльності вчений відносить ті, що виникають у разі отримання повідомлення про вчинення злочину, коли оперативний працівник аналізує вплив зовнішніх чинників та починає пошук шляхів подолання ситуації, пов'язаної із встановленням злочинця, розкриттям злочину.

Виникнення суб'єктивних ситуацій в ОРД визначено розвідувально-пошуковим змістом цієї діяльності, що зазвичай має ініціативний характер та здійснюється шляхом проведення оперативно-розшукових заходів з виявлення інформації, що становить оперативний інтерес [1, с.84]. Ініціативний характер ОРД зумовлений необхідністю реалізації завдання з виявлення злочинів, що закріплено Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність"

Вагомий вплив на класифікацію оперативно-розшукових ситуацій здійснив радянський дослідник В.Г. Самойлов. Його класифікація, датована ще 1984 роком, донині не втратила своєї актуальності. Вчений розподіляє оперативно-розшукові ситуації: за часом виникнення (початкові, проміжні та кінцеві); за можливістю досягнення бажаного результату (сприятливі/несприятливі); за ступенем повторюваності (типові/специфічні); за характером і ступенем протистояння (конфліктні/безконфліктні, двосторонні/багатосторонні, суворого/несуворого суперництва); залежно від часу прийняття рішення (ситуація, що вимагає негайного реагування; існує можливість продумати рішення та підготуватися до проведення оперативно-розшукових заходів (ОРЗ); необхідне ретельне розроблення, підготовка до проведення ОРЗ) [46, с.710–711].

Отже, узявши за основу напрацювання В.Г. Самойлова та з урахуванням змін вітчизняного законодавства, пропонуємо вдосконалити класифікацію оперативно-розшукових ситуацій, надавши їй такого вигляду:

1. За часом виникнення (початкова, проміжна, кінцева).

Початкова оперативно-розшукова ситуація виникає з моменту виявлення оперативним працівником або надходження з гласних або негласних джерел первинної інформації, що становить оперативний інтерес та потребує додаткової перевірки. На цьому етапі оперативний працівник здійснює заходи оперативного (ініціативного)

пошуку з метою виявлення, запобігання та припинення кримінальних правопорушень.

Проміжна оперативно-розшукова ситуація виникає з моменту прийняття рішення відносно проведення оперативно-розшукових заходів за наявності підстав, передбачених ст.6 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність". На цьому етапі особливого значення набуває планування оперативно-розшукових заходів під час фіксації фактичних даних щодо протиправних діянь, а також прогнозування кримінальної поведінки осіб, стосовно участі яких у підготовці до вчинення злочину наявні дані.

Кінцева оперативно-розшукова ситуація передбачає використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності як приводу та підстави для початку досудового розслідування, а також як доказів у кримінальному провадженні.

2. За можливостями досягнення бажаного результату (сприятлива або несприятлива)

Сприятлива ситуація характеризується наявністю сприятливих умов, що, передусім, передбачає наявність достатньої інформації, яка дає змогу об'єктивно і повно відображати діяльність злочинців. Зокрема, ідеться про конфіденційне співробітництво з особами, поінформованими про злочинні зв'язки лідера організованого злочинного угруповання або його близького оточення та інші факти готування до злочину, тощо.

Несприятлива – передбачає наявність умов, що перешкоджають ефективному здійсненню оперативно-розшукової діяльності. Щонайперше це організованість, професіоналізм, озброєність, технічна оснащеність злочинності, яка набуває усе більш зухвалих і небезпечних форм. Корумповані зв'язки, налагоджені в органах законодавчої, виконавчої та судової влади, спричиняють виникнення залежності останніх від кримінальних структур, що забезпечує прийняття необхідних для тих рішень у порушення чинного законодавства або усталених суспільних норм [70].

3. За ступенем повторюваності на практиці (типова та специфічна)

Типова ситуація передбачає прийняття працівником оперативного підрозділу типового рішення щодо використання сил, засобів, методів та форм оперативно-розшукової діяльності, що використовувалися в аналогічних ситуаціях.

Специфічна – відрізняється від типової оригінальністю компонентів, що її утворюють, неповнотою або суперечливістю інформації. Така ситуація потребує від працівника оперативного

підрозділу оригінального й креативного підходу до прийняття рішення.

4. За характером та ступенем протипротива (безконфліктна чи конфліктна)

Найчастіше *безконфліктна ситуація* виникає в разі розкриття очевидних злочинів відповідно до заздалегідь запланованих заходів (затримання злочинця в момент вчинення правопорушення та формування достатньої доказової бази).

Особливість *конфліктної ситуації* полягає в тому, що виявлення та фіксація злочинної діяльності здійснюється в умовах протидії з боку представників організованої злочинності. Здебільшого такі ситуації виникають, коли в складі організованого злочинного угруповання перебувають особи, діяльність яких є (була) пов'язаною з правоохоронними або судовими органами. Виявлення та документування оперативними підрозділами таких фактів є надзвичайно складним, оскільки ця категорія осіб, будучи обізнаними щодо ОРД, у кримінально-правовій, кримінальній процесуальній сферах, а також маючи корумповані зв'язки, набуті під час трудової діяльності, може приховувати злочинну діяльність, прогнозувати подальші дії працівників оперативних підрозділів та уникати кримінальної відповідальності.

За спостереженнями вчених [46, с.112], конфліктні ситуації постають найважливішим психологічним компонентом оперативно-тактичних ситуацій, оскільки інтереси учасників цих ситуацій (оперативників – злочинних елементів) найчастіше є прямо протилежними, а їх дії спрямовані на досягнення взаємовиключних цілей.

5. За характером прийняття рішення (такі, що вимагають негайного реагування; надають можливість продумати рішення, підготуватися до проведення оперативно-розшукових заходів; вимагають ретельного, а іноді тривалого розроблення рішення та підготовки до проведення оперативно-розшукових заходів)

Ситуація, що вимагає негайного реагування, зазвичай виникає спонтанно та вимагає невідкладного втручання працівника оперативного підрозділу. Наприклад, під час проведення оперативного (ініціативного) пошуку інформації щодо виявлення кримінальних правопорушень оперативник став очевидцем учинення злочину. У цьому випадку він повинен визначити найбільш доцільний напрям розкриття злочину (затримання злочинця), визначити осіб, які стали свідками або володіють інформацією про вчинення злочину тощо. Важливо відзначити, що в цій ситуації оперативний працівник зазвичай

позбавлений можливості спланувати свої дії. Тому в таких випадках він переважним чином покладається на власну професійну та психологічну підготовленість.

Ситуація, що надає можливість продумати рішення, підготуватися до проведення оперативно-розшукових заходів, характеризується тим, що працівник оперативного підрозділу має можливість підготувати план оперативно-розшукових заходів, забезпечити своєчасність і доцільність їх здійснення, а також узгодити з працівником слідчого підрозділу спільні дії щодо послідовності проведення подальших оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) та слідчих (розшукових) дій.

Ситуація, що вимагає ретельного, а іноді тривалого розроблення рішення та підготовки до проведення оперативно-розшукових заходів, найчастіше виникає в результаті отримання оперативним працівником інформації про готування злочинів, що потребують копіткої підготовки, як-от імітування обстановки злочину (вбивства на замовлення).

Важливо зазначити, що під час здійснення оперативно-розшукової діяльності важливе значення має класифікація оперативно-розшукових ситуацій, які поділяють на такі, що *утворилися природно* чи були *створені штучно* [71, 27]. За допомогою штучно створених ситуацій працівник оперативного підрозділу вводить в оману злочинців та запобігає вчиненню злочину. Наприклад, штучною (несправжньою) ситуацією є проведення оперативної закупки, що полягає в імітації придбання або отримання, іноді безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття та документування факту вчинення злочину й особи, яка його вчинила.

Варто розуміти, що наведена класифікація є умовною та до певної міри неповною – подальшого дослідження потребує розподіл оперативно-розшукових ситуацій за характером виконуваних в оперативно-розшуковій діяльності завдань (стратегічні, тактичні та ін.).

При цьому необхідно розуміти, що належна оцінка будь-якої оперативно-розшукової ситуації насамперед залежить від аналізу таких якісних показників оперативної інформації, як достовірність, адекватність, повнота й оптимальність, точність, оперативність (своєчасність надходження) інформації, лаконічність, логічність, значущість, цінність (корисність), відповідність визначеній меті, систематизованість і комплекс-

ність, новизна тощо [72, с.197]. Такий підхід забезпечує пошук та прийняття найбільш раціональних та оптимальних рішень щодо ефективного здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Головні чинники, що впливають на ефективність здійснення оперативно-розшукової діяльності працівниками оперативних підрозділів та її напрями удосконалення

Водночас, аналіз наукової літератури, а також опитування респондентів дають підстави стверджувати, що ефективність здійснення оперативно-розшукової діяльності працівниками оперативних підрозділів зумовлена низкою чинників, серед яких: реформуванням правоохоронної системи (57 %); надмірне навантаження на оперативні підрозділи правоохоронних органів у зв'язку із залученням її працівників до виконання завдань у зоні проведення ООС на Сході України (61 %); неналежна взаємодія та обмін інформацією між оперативними підрозділами правоохоронних органів (67 %); ліквідація Управління боротьби з організованою злочинністю, що призвело до втрати досвіду за напрямом оперативної роботи, напрацьованих негласних джерел та іншої важливої інформації щодо протидії організованій злочинності (71 %); неналежна взаємодія оперативних підрозділів з органами місцевого самоврядування й громадськістю (73 %); відсутність практичного досвіду та спеціальних знань у працівників оперативних підрозділів, які здійснюють виявлення та запобігання тяжким та особливо тяжким злочинам (83 %); інші чинники – 34 %.

Зрештою, важливим для підвищення ефективності протидії злочинності є розроблення алгоритмів необхідних дій працівників оперативних підрозділів у типових оперативно-розшукових ситуаціях, про що зазначило 89 % опитаних. Як слушно зазначають науковці [73, с.11], спираючись на вже вироблені алгоритми дій, навіть не надто досвідчені працівники оперативних підрозділів з незначним стажем роботи більш успішно (ефективно) вирішуватимуть завдання оперативно-розшукової діяльності.

Загалом же, опитування працівників оперативних підрозділів свідчить про те, що найактуальнішим є розроблення алгоритмів дій оперативного працівника під час виявлення, запобігання та протидії організованій злочинності. Ідеться, зокрема, про такі її прояви, як: торгівля людьми – 78 %; нелегальна міграція – 74 %; кіберзлочинність – 73,2 %; етнічна злочинність – 69 %;

екстремізм – 67,3 %; тероризм – 64,7 %; інші види кримінальних правопорушень, що є наслідком організованої злочинності – 68 %. Особливого значення набувають шляхи вдосконалення правового регулювання протидії протиправній діяльності осіб, віднесених до категорії "злочинців у законі" в Україні, про що зазначило 91 % опитаних.

Зрештою, вивчення проблем оперативнорозшукової діяльності з позиції ситуаційного підходу має непересічне значення для розроблення науково обґрунтованих рекомендацій, оскільки всі вони реалізуються в конкретних оперативнорозшукових ситуаціях. Тому приймати організаційні, тактичні та процесуальні рішення, обирати найбільш раціональні сили, засоби, методи та форми оперативнорозшукової діяльності необхідно лише на основі аналізу та з урахуванням конкретної оперативнорозшукової ситуації [2, с.594].

Висновки

На підставі узагальнення основних положень дослідження сутності та змісту оперативнорозшукової ситуації, отримані такі результати:

1. У формуванні оперативнорозшукової ситуації як елемента оперативнорозшукової тактики провідну роль відведено слідчій ситуації. Зокрема, напрацювання вчених-криміналістів з означеної проблематики послугували науковим базисом для дослідження ситуацій у теорії оперативнорозшукової діяльності. Незважаючи на певні спільні компоненти, оперативнорозшукова ситуація, на відміну від слідчої, є предметом вивчення оперативнорозшукової діяльності, ефективно здійснення якої передбачає належну організацію негласної роботи.

Як найбільш обґрунтоване пропонується до використання в науковій сфері авторське поняття оперативнорозшукової ситуації як сукупності об'єктивних та суб'єктивних чинників, що впливають на ефективність здійснення оперативнорозшукової діяльності у певних просторово-часових межах. Виокремлено об'єктивні та суб'єктивні чинники, що впливають на формування оперативнорозшукової ситуації. До об'єктивних чинників віднесені: якісні показники (достовірність, точність, цінність, своєчасність надходження) інформації про осіб, факти та події, що становить оперативний інтерес; якісний склад осіб, які сприяють здійсненню оперативнорозшукової діяльності; можливості оперативного працівника (оперативного підрозділу) щодо раціонального (оптимального) використання наяв-

них сил, засобів та методів оперативнорозшукової діяльності тощо.

Суб'єктивними чинниками слід вважати: психологічно-професійну підготовленість, а також моральні якості оперативного працівника чи осіб, які сприяють здійсненню оперативнорозшукової діяльності, зокрема раціональне мислення (спрямоване на прийняття правильних рішень); інтелектуальну активність; психологічну стійкість (здатність приймати рішення в екстремальних умовах, а також вміння обрати в конкретній ситуації необхідну лінію поведінки з метою виконання завдань оперативнорозшукової діяльності); знання, вміння, навички та практичний досвід оперативного працівника тощо.

2. З'ясовано, що оперативна обстановка як середовище, в якому здійснюється оперативнорозшукова діяльність, є ширшим за оперативнорозшукову ситуацію. Наголошено, що аналізу та оцінці оперативнорозшукової ситуації передують вивчення кримінальної ситуації та оперативної обстановки. Увага акцентується на тому, що оперативна обстановка як середовище є позасуб'єктною, а ситуація завжди суб'єктна (це завжди "чиясь" ситуація). Зрештою, середовищу притаманні стійкість і тривалість, а ситуація завжди короткочасна.

3. До основних елементів оперативнорозшукової ситуації, що підлягають першочерговому оцінюванню, віднесені такі: достовірність наявної інформації про осіб, факти чи події, що становлять оперативний інтерес; оперативнорозшукова характеристика (кількісно-якісні показники) розвідувальної інформації, що становить оперативний інтерес у конкретній ситуації; особистісні якості працівника оперативного підрозділу (моральні, психологічні, професійні та інші), що безпосередньо впливають на вміння обрати необхідну лінію поведінки в конкретній оперативнорозшуковій ситуації; раціональне (оптимальне) використання наявних сил, засобів, методів та форм оперативнорозшукової діяльності; організаційні й матеріально-технічні можливості та науково-методичне забезпечення. Удосконалено класифікацію оперативнорозшукових ситуацій В.Г. Самойлова (1984 р.) з урахуванням положень реалізації нового кримінального процесуального та оперативнорозшукового законодавства, а також структурно-функціональних змін у правоохоронних органах.

4. Головними чинниками, що впливають на ефективність здійснення оперативнорозшукової діяльності працівниками оперативних підрозділів, визначені: реформування правоохоронної

системи (57 %); надмірне навантаження на оперативні підрозділи правоохоронних органів у зв'язку із залученням її працівників до виконання завдань у зоні проведення ООС на Сході України (61 %); неналежна взаємодія та обмін інформацією між оперативними підрозділами правоохоронних органів (67 %); ліквідація Управління боротьби з організованою злочинністю, що призвело до втрати досвіду за напрямом оперативної роботи, напрацьованих негласних джерел та іншої важливої інформації щодо протидії організованій злочинності (71 %); неналежна взаємодія оперативних підрозділів з органами місцевого самоврядування й громадськістю (73 %); відсутність практичного досвіду та спеціальних знань у працівників оперативних підрозділів, які здійснюють виявлення та запобігання тяжким та особливо тяжким злочинам (83 %); інші чинники – 34 %.

5. Обґрунтованою слід вважати важливість розроблення алгоритмів необхідних дій працівників оперативних підрозділів у типових оперативно-розшукових ситуаціях для підвищення ефективності протидії злочинності під час виявлення, запобігання та протидії організованій злочинності, про що зазначило 89 % опитаних. Ідеться, зокрема, про такі її прояви, як: торгівля людьми – 78 %; нелегальна міграція – 74 %; кіберзлочинність – 73,2 %; етнічна злочинність – 69 %; екстремізм – 67,3 %; тероризм – 64,7 %; інші види кримінальних правопорушень, що є наслідком організованої злочинності – 68 %. Особливого значення набувають шляхи вдосконалення правового регулювання протидії протиправній діяльності осіб, віднесених до категорії "злочинці у законі" в Україні, про що зазначило 91 % опитаних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Situational Crime Prevention. Joshua D. Freilich and Graeme R. Newman Subject: Prevention/Public Policy Online Publication Date: Mar 2017. DOI: 10.1093/acrefore/9780190264079.013.3.
2. Давыдов С. И. Ситуационный подход в методологии оперативно-розыскной деятельности. *Актуальные проблемы использования ситуационного подхода в юридической науке и правоприменительной деятельности: материалы Международ. науч.-практ. конф., посвящ. 10-летию науч. шк. криминалистической ситуологии / под ред. Т. С. Волчецкой.* Калининград: Изд-во БФУ им. И. Канта, 2012. С. 591–599.
3. Антонян Ю. М. Роль конкретной жизненной ситуации в совершении преступления. М.: Акад. МВД СССР, 1973. 71 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ Перун, 2003. 1440 с.
5. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. / [уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. Вид. 2-ге, випр. Київ: Аконіт, 2007. Т. 3. 864 с.
6. Бірюков Г. М. Сутність та поняття оперативно-розшукової ситуації як елемента оперативно-розшукової тактики. URL: http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Pravo/11_birjukov.doc.htm.
7. Філософський енциклопедичний словник. URL: <https://studfiles.net/preview/5129867/page:85>.
8. Магнусон Д. Ситуационный анализ: эмпирические исследования соотношений выходов и ситуаций. *Психологический журнал.* 1983. № 2. С. 29–33.
9. Криминология: учебник / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 1999. С. 261.
10. Васильев А. Н., Мудьюгин Г. Н., Якубович Н. А. Планирование расследования преступлений: учеб. пособие. М., 1957. 153 с.
11. Криминалистика: учебник / под ред. Р. С. Белкина. М., 1959. 458 с.
12. Логінова В. В. Поняття та значення слідчих ситуацій в методиці розслідування злочинів. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2010. № 3. С. 278–283. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_3_40.pdf.
13. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. М.: Юристъ, 1997. Т. 2. С. 135.
14. Герасимов И. Ф. Принципы построения методики раскрытия преступлений. *Вопросы криминалистической методологии, тактики и методики расследования.* М., 1973. С. 82–83.
15. Гавло В. К. О следственной ситуации и методике расследования хищений, совершаемых с участием должностных лиц. *Вопросы криминалистической методологии, тактики, методики расследования.* М., 1973. С. 90–98.
16. Селиванов Н. Типовые версии, следственные ситуации и их значение для расследования. *Социальная законность.* 1985. № 7. С. 52–54.
17. Образцов В. А., Танасевич В. Г. Понятие и криминалистическое значение следственной ситуации. *Советское государство и право.* 1979. № 8. С. 113–114.

18. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1985. 92 с.
19. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия: монография / под ред. Н. П. Яблокова. Калининград: Калинингр. ун-т, 1997. 248 с.
20. Пчеліна О. В. Ситуаційний підхід у методиці розслідування злочинів у сфері службової діяльності. URL: https://knowledge.allbest.ru/law/2c0a65625b3bd79a4c43a89421206d36_0.html.
21. Герасимов И. Ф. Криминалистическая тактика и следственные ситуации. *Межвузовский сборник научных трудов*. Свердловск: Свердлов. юрид. ин-т, 1981. С. 13–18.
22. Селиванов Н. А. Криминалистические характеристики преступлений и следственные ситуации в методике расследования преступлений. *Социалистическая законность*. 1977. № 2. С. 56–59.
23. Хижняк Є. С. Типові слідчі ситуації при розслідуванні статевих злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 4. С. 197–199.
24. Весельський В. К. Слідча ситуація як категорія криміналістичної тактики. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. № 25. С. 193–199.
25. Герасимов И. Ф. Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск: Урал. гос. ун-т, 1975. С. 173.
26. Баев О. Я., Баева Н. В. Реальные следственные ситуации и их модели. Вопросы совершенствования методики расследования преступлений. Ташкент, 1984. С. 56–62.
27. Ким Д. В. Оперативно-розыскные ситуации как объект криминалистического исследования. *Общество и право*. 2008. № 2 (20). С. 230–236.
28. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
29. Положення про органи досудового розслідування Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.
30. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992. № 2135–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
31. Фомічев В. П. До питання про об'єкт і предмет теорії ОРД. М., 1978. 235 с.
32. Синилов Г. К. Правовые и тактические основы оперативно-розыскной деятельности советской милиции: дис. ... докт. юрид. наук. М.: Акад. МВД СССР, 1982. С. 17.
33. Самойлов В. Г. Оперативно-розыскная тактика органов внутренних дел: учеб. пособие. М.: МВШМ МВД СССР, 1984. 91 с.
34. Оперативно-розыскная деятельность: учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, А. Ю. Шумилова. М.: ИНФРА-М, 2001. 794 с.
35. Проблемы оперативно-розыскной деятельности: сб. избр. работ В. А. Лукашова / сост. К. К. Горяинов, А. П. Исиченко, А. С. Вандышев. М., 2000. С. 14.
36. Борщев А. С., Овчинский С. С. Оперативно-розыскная тактика. М., 1991. С. 32.
37. Давыдов С. И. Понятие "оперативно-розыскная ситуация": генезис, развитие, место в оперативно-розыскной теории. *Труды Академии управления МВД России*. 2017. № 1 (41). С. 78–83.
38. Ким Д. В. Классификация криминалистических ситуаций как разновидность систематизации научного знания. *Вестник Томского государственного университета*. 2008. № 311. С. 109.
39. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина: підручник / [кол. авт.: Е. О. Дідоренко, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьев та ін. ; за ред. Л. В. Бородича]. Луганськ: РВВ ЛІВС, 1999. С. 318–319.
40. Меживой О. В. Оперативно-розшукова ситуація як підстава для вибору та застосування оперативної комбінації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. Вип. 2. С. 366–373.
41. Лукашов В. А. Правовые и организационно-тактические проблемы советского уголовного розыска: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. М., 1972.
42. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2008. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
43. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Механізм злочинної поведінки. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 3 (14). С. 110–119.
44. Ким Д. В. Проблемы теории и практики разрешения криминалистических ситуаций в процессе раскрытия, предварительного расследования и судебного рассмотрения уголовных дел: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Барнаул, 2009. 428 с.
45. Волкова Л. А. Кримінальна ситуація в детермінації преступного поведения несовершеннолетних. *Российский психологический журнал*. 2011. № 2. Т. 8. С. 42–45.

46. Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. К. К. Горянова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. М.: ИНФРА-М, 2006. 832 с.
47. Шумилов А. Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности: учебник. 3-е изд., доп. и перераб. М.: Шумилова И. И., 2008. 391 с. (Библиотечка студента, курсанта и слушателя).
48. Образцов В. А. О криминалистической квалификации преступлений. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1980. Вып. 33. С. 90–98.
49. Лукашов В. А. Вопросы организации деятельности аппаратов уголовного розыска: метод. рекоменд. М.: ВНИИ МВД СССР, 1969. 69 с.
50. Лекарь А. Г. Основы оперативно-розыскной деятельности: науч.-практ. рекоменд. М.: ВШ МООП РСФСР, 1966. 44 с.
51. Самойлов В. Г., Синилов Г. К. Изучение и оценка оперативной обстановки на территории, обслуживаемой горрайлинорганом внутренних дел: науч.-практ. рекоменд. М.: ВШ МВД СССР, 1973. 56 с.
52. Брызгалов В. Н. Среда функционирования органов внутренних дел: учеб. пособие. Киев: КВШ МВД СССР, 1976. 60 с.
53. Шинкаренко І. Р. Моніторинг оперативної обстановки як чинник ефективності протидії злочинності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2011. Вип. 3. С. 244–255.
54. Оперативно-розыскной словарь: учебное пособие / автор-составитель А. Ю. Шумилов. М.: Изд. дом Шумиловой И. И., 2008. С. 24.
55. Литвинов О. М. Криміногенна ситуація. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2 (7). С. 342–346.
56. Алексеева Т. В. Методологічні підходи до визначення поняття "особистість злочинця" як ключового у кримінальній психології. *Проблеми сучасної психології*. 2010. Вип. 8. С. 29–39.
57. Лобзов К. М. К вопросу о содержании понятия "оперативно-розыскная тактика" в теории и практике оперативно-розыскной деятельности (опыт теоретико-методологического анализа). *Оперативник (сыщик)*. 2016. № 4. С. 20–28.
58. Словарь оперативно-розыскной терминологии / под ред. И. И. Басецкого. Минск: МВД РБ, 1993. С. 34.
59. Маркушин А. Г. Основы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: учеб. пособие: в 2 ч. Н. Новгород, 1992. Ч. 2. С. 27.
60. Шиенок В. П. Оперативно-розыскная тактика органов внутренних дел. Теоретические основы, правовые и организационные проблемы: монография. Минск: Акад. милиции МВД РБ, 1995. 160 с.
61. Оперативно-розыскная энциклопедия / авт.-сост. А. Ю. Шумилов. М.: Шумилова И. И., 2004. 364 с.
62. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/analiz>.
63. Чим відрізняється аналіз від оцінки. URL: <http://moyaosvita.com.ua/osvita-2/chim-vidriznyayetsya-analiz-vid-ocinki>.
64. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории к практике: в 2 ч. М.: Юрид. лит., 1988. Ч. 2. 303 с.
65. Давыдов С. И. О роли ситуаций в принятии решений в оперативно-розыскной деятельности. *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 1 (11). С. 55–61.
66. Бірюков Г. М. Сутність та поняття оперативно-розшукової тактики: лекція. Київ: Нац. ун-т держ. податк. служби України, 2012. 32 с.
67. Шинкаренко І. Р., Шинкаренко І. О., Кириченко О. В. Правові та організаційні основи здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми) підрозділами кримінальної поліції: навч. посіб. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2016. 224 с.
68. Малюга Н. М., Штейнман М. Я., Боримская Е. П. Счетоведение: монография: в 3 ч. Житомир: ЖГТУ, 2008. Ч. 1: Развитие учений о бухгалтерских сетах. 376 с.
69. Давыдов С. И. Построение классификационной системы оперативно-розыскных ситуаций: состояние и перспективы. *Вестник Алтайской академии экономики и права*. 2015. 3 (41). С. 97–100.
70. Павленко С. О. Деякі особливості протидії хабарництву, вчиненому службовими особами, які займають відповідальне становище. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 2 (30). С. 279–288.
71. Давыдов С. И. Оперативно-розыскные ситуации: понятие, структура, виды: учеб. пособие. Барнаул: БЮИ МВД России, 2006. С. 43.
72. Фаріон О. Б. Алгоритм опрацювання оперативно-розшукової інформації для забезпечення потреб кримінального аналізу злочинної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія "Військові та технічні науки"*. 2013. № 1 (59). С. 194–

203.

73. Давыдов С. И. Основы алгоритмизации оперативно-розыскной деятельности по раскрытию преступлений. *Актуальные проблемы современности*. 2017. № 3 (17). С. 11–13.

REFERENCES

1. Situational Crime Prevention. Joshua D. Freilich and Graeme R. Newman Subject: Prevention/Public Policy Online Publication Date: Mar 2017. DOI: 10.1093/acrefore/9780190264079.013.3.
2. Davydov, S. I. (2012). Situatsionnyy podkhod v metodologii operativno-rozysknoy deyatel'nosti [Situational approach in the methodology of operational-search activity]. In: Volchetskaya, T. S. (Red.). *Aktual'nyye problemy ispol'zovaniya situatsionnogo podkhoda v yuridicheskoy nauke i pravoprimeritel'noy deyatel'nosti: materialy Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., posvyashch. 10-letiyu nauch. shk. kriminalisticheskoy situologii*. Kaliningrad: Izd-vo BFU im. I. Kanta, (s. 591–599) (in Russ.).
3. Antonyan, YU. M. (1973). Rol' konkretnoy zhiznennoy situatsii v sovershenii prestupleniya [The role of a specific life situation in the commission of a crime]. *Moskva: Akad. MVD SSSR* (in Russ.).
4. Busel, V. T. (2003). *Velykyy tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin': VTF Perun (in Ukr.).
5. Yaremenko, V. V., & Slipushko, O. M. (2007). *Novyy tlumachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy: v 3 t.* [New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language: 3 t.]. Kyiv: Akonit. T. 3 (in Ukr.).
6. Biryukov, H. M. *Sutnist' ta ponyattya operatyvno-rozshukovoyi sytuatsiyi yak elementa operatyvno-rozshukovoyi taktyky* [The essence and concept of operational-search situation as an element of operative-search tactics]. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Pravo/11_birjukov.doc.htm (in Ukr.).
7. *Filosofskyy entsyklopedychnyy slovnyk* [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Retrieved from: <https://studfiles.net/preview/5129867/page:85> (in Ukr.).
8. Magnuson, D. (1983). Situatsionnyy analiz: empiricheskiye issledovaniya sootnosheniy vykhodov i situatsiy [Situational analysis: an empirical study of the ratios of outputs and situational]. *Psikhologicheskyy zhurnal*, (2). 29–33 (in Russ.).
9. Kudryavtsev, V. N., & Éminov, V. E. (Reds.). (1999). *Kriminologiya: uchebnyk* [Criminology: textbook]. Moskva: Yuristŭ (in Russ.).
10. Vasil'yev, A. N., Mud'yugin, G. N., & Yakubovich, N. A. (1957). *Planirovaniye rassledovaniya prestupleniy: ucheb. posobiye* [Planning a crime investigation: proc. allowance]. Moskva (in Russ.).
11. Belkin, R. S. (Red.). (1959). *Kriminalistika: uchebnyk* [Forensics: a textbook]. Moskva (in Russ.).
12. Lohinova, V. V. (2010). Ponyattya ta znachennya slidchykh sytuatsiy v metodytsi rozsliduvannya zlochyniv [Concept and significance of investigative situations in the method of investigation of crimes]. *Forum prava: elektron. nauk. fakhove vyd.*, (3). 278–283. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_3_40.pdf (in Ukr.).
13. Belkin, R. S. (1997). *Kurs kriminalistiki: v 3 t.* [Forensics course: 3 toms]. Moskva: Yurist', T. 2 (in Russ.).
14. Gerasimov, I. F. (1973). Printsipy postroyeniye metodiki raskrytiya pre stupleniy [Principles of construction methods of disclosure of crimes]. In: *Voprosy kriminalisticheskoy metodologii, taktiki i metodiki rassledovaniya*. Moskva (s. 82–83) (in Russ.).
15. Gavlo, V. K. (1973). O sledstvennoy situatsii i metodike rassledovaniya khishcheniy, sovershayemykh s uchastiyem dolzhnostnykh lits [On the investigative situation and the methodology for investigating embezzlements committed with the participation of officials]. In: *Voprosy kriminalisticheskoy metodologii, taktiki, metodiki rassledovaniya*. Moskva (s. 90–98) (in Russ.).
16. Selivanov, N. (1985). Tipovyye versii, sledstvennyye situatsii i ikh znacheniye dlya rassledovaniya [Model versions, investigative situations and their significance for the investigation]. *Sotsial'naya zakonnost'*, (7). 52–54 (in Russ.).
17. Obratsov, V. A., & Tanasevich, V. G. (1979). Ponyatiye i kriminalisticheskoye znacheniye sledstvennoy situatsii [The concept and forensic meaning of the investigative situation]. *Sovetskoye gosudarstvo i pravo*, (8). 113–114 (in Russ.).
18. Kolesnichenko, A. N., & Konovalova, V. Ye. (1985). *Kriminalisticheskaya kharakteristika prestupleniy: ucheb. posobiye* [Forensic characterization of crimes: studies. allowance]. Xar'kov: Yurid. in-t (in Russ.).
19. Volchetskaya, T. S., Yablokov, N. P. (Red.). (1997). *Kriminalisticheskaya situologiya: monografiya* [Forensic situationalism: monograph]. Kaliningrad: Kaliningr. un-t (in Russ.).
20. Pchelina, O. V. *Sytuatsiynyy pidkhid u metodytsi rozsliduvannya zlochyniv u sferi sluzhbovoyi diyal'nosti* [Situational approach in the method of investigation of crimes in the sphere of official activity]. Retrieved from: https://knowledge.allbest.ru/law/2c0a65625b3bd79a4c43a89421206d36_0.html (in Ukr.).
21. Gerasimov, I. F. (1981). *Kriminalisticheskaya taktika i sledstvennyye situatsii* [Forensic tactics and investigative situations]. In: *Mezhvuzovskiy sbornik nauchnykh trudov*. Sverdlovsk: Sverdl. yurid. in-t (s. 13–

- 18) (in Russ.).
22. Selivanov, N. A. (1977). Kriminalisticheskiye kharakteristiki prestupleniy i sledstvennyye situatsii v metodike rassledovaniya pre stupleniy [Forensic characteristics of crimes and investigative situations in the method of investigation of crimes]. *Sotsialisticheskaya zakonnost'*, (2). 56–59 (in Russ.).
 23. Khyzhnyak, YE. S. (2012). Typovi slidchi sytuatsiyi pry rozsliduvanni statevykh zlochyniv [Typical investigation situations in the investigation of sexual crimes]. *Pivdenoukrayins'kyi pravnychyy chasopys*, (4). 197–199 (in Ukr.).
 24. Vesel's'kyy, V. K. (2011). Slidcha sytuatsiya yak katehoriya kryminalistychnoyi taktyky [Investigation situation as a category of forensic tactics]. *Borot'ba z orhanizovanoyu zlochynnystyu i koruptsiyeyu (teoriya i praktyka)*, (25). 193–199 (in Ukr.).
 25. Gerasimov, I. F. (1975). *Nekotoryye problemy raskrytiya prestupleniy* [Some problems of solving crimes]. Sverdlovsk: Ural. gos. un-t (in Russ.).
 26. Bayev, O. YA, & Bayeva, N. V. (1984). Real'nyye sledstvennyye situatsii i ikh modeli [Real investigative situations and their models]. In: *Voprosy sovershenstvovaniya metodiki rassledovaniya prestupleniy*. Tashkent (s. 56–62) (in Russ.).
 27. Kim, D. V. (2008). Operativno-rozysknyye situatsii kak ob'yekt kriminalisticheskogo issledovaniya [Operational search situations as an object of forensic investigation]. *Obshchestvo i pravo*, 2(20). 230–236 (in Russ.).
 28. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny [he Criminal Procedural Code of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (13.04.2012 No 4651–6). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (9–10, 11–12, 13). 88 (in Ukr.).
 29. *Polozhennya pro orhany dosudovoho rozsliduvannya Natsional'noyi politysi Ukrayiny* [Regulation on the bodies of pre-trial investigation of the National Police of Ukraine]. Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrayiny (06.07.2017 No 570). Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17> (in Ukr.).
 30. Pro operativno-rozshukovu diyal'nist' [On operational search activities]. Zakon Ukrayiny (18.02.1992 No 2135–12). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (22). 303 (in Ukr.).
 31. Fomichev, V. P. (1978). *Do pytannya pro ob'yekt i predmet teorii ORD* [On the subject of the object and object of the theory of ORD]. M. (in Ukr.).
 32. Sinilov, G. K. (1982). *Pravovyye i takticheskiye osnovy operativno-rozysknoy deyatel'nosti sovetskoy militsii* [Legal and tactical bases of the operational-search activity of the Soviet police]. Doctor's thesis. Moskva: Akad. MVD SSSR (in Russ.).
 33. Samoylov, V. G. (1984). *Operativno-rozysknaya taktika organov vnutrennikh del: ucheb. posobiye* [Operational-search tactics of law-enforcement bodies: studies. allowance]. Moskva: MVSHM MVD SSSR (in Russ.).
 34. Goryainov, K. K., Ovchinskiy, V. S., & Shumilov A. YU. (Reds.). (2001). *Operativno-rozysknaya deyatel'nost': uchebnyk* [Operational search activity: the textbook]. Moskva: INFRA-M (in Russ.).
 35. Goryainov, K. K., Isichenko, A. P., & Vandyshev A. S. (2000). *Problemy operativno-rozysknoy deyatel'nosti: sb. izbr. rabot V. A. Lukashova* [Problems of operational search activities: Sat. fav works of V. A. Lukashov]. Moskva (in Russ.).
 36. Borshchev, A. S., & Ovchinskiy, S. S. (1991). *Operativno-rozysknaya taktika* [Operational-search tactics]. Moskva (in Russ.).
 37. Davydov, S. I. (2017). Ponyatiye "operativno-rozysknaya situatsiya": genezis, razvitiye, mesto v operativno-rozysknoy teorii [The concept of "operational-search situation": the genesis, development, place in the operational-search theory]. *Trudy Akademii upravleniya MVD Rossii*, 1(41). 78–83 (in Russ.).
 38. Kim, D. V. (2008). Klassifikatsiya kriminalisticheskikh situatsiy kak raznovidnost' sistematzatsii nauchnogo znaniya [Classification of forensic situations as a kind of systematization of scientific knowledge]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, (311). 109 (in Russ.).
 39. Didorenko, E. O., Kozachenko, I. P., & Kondrat'yev, YA. YU. et al., Borodych, L. V. (Red.). (1999). *Operativno-rozshukova diyal'nist' orhaniv vnutrishnikh sprav: Zahal'na chastyna: pidruchnyk* [Operative-search activity of the law-enforcement bodies: General part: textbook]. Luhans'k: RVV LIVS (in Ukr.).
 40. Mezhyvoy, O. V. (2010). Operativno-rozshukova sytuatsiya yak pidstava dlya vyboru ta zastosuvannya operativnoyi kombinatsiyi [Operational search situation as the basis for the selection and application of operational combination]. *Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, (2). 366–373 (in Ukr.).
 41. Lukashov, V. A. (1972). *Pravovyye i organizatsionno-takticheskiye problemy sovetskogo ugolovnoho rozyska* [Legal and organizational-tactical problems of the Soviet criminal investigation department]. Extended abstract of doctor's thesis. Moskva (in Russ.).
 42. Zakalyuk, A. P. (2008). *Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi kryminolohiyi: teoriya i praktyka: u 3 kn.* [The

- course of modern Ukrainian criminology: theory and practice: 3 books]. Kyiv: In Yure. Kn. 1: Teoretychni zasady ta istoriya ukrayins'koyi kryminolohichnoyi nauky (in Ukr.).
43. Bandurka, O. M., & Lytvynov, O. M. (2016). Mekhanizm zlochynnoyi povedinky [The mechanism of criminal behavior]. *Visnyk Kryminolohichnoyi asotsiatsiyi Ukrayiny*, 3(14). 110–119 (in Ukr.).
 44. Kim, D. V. (2009). *Problemy teorii i praktiki razresheniya kriminalisticheskikh situatsiy v protsesse raskrytiya, predvaritel'nogo rassledovaniya i sudebnogo rassmotreniya ugolovnykh del* [Problems of theory and practice of resolving forensic situations in the process of disclosure, preliminary investigation and judicial review of criminal cases]. Extended abstract of doctor's thesis. (12.00.09). Barnaul (in Russ.).
 45. Volkova, L. A. (2011). Kriminal'naya situatsiya v determinatsii prestupnogo povedeniya nesovershennoletnikh [The criminal situation in the determination of the criminal behavior of minors]. *Rossiyskiy psikhologicheskii zhurnal*, 2(8). 42–45 (in Russ.).
 46. Goryainov, K. K., Ovchinskiy, V. S., & Sinilov, G. K. (Eds.). (2006). *Teoriya operativno-rozysknoy deyatel'nosti: uchebnik* [Theory of operational investigative activities: the textbook]. Moskva: INFRA-M (in Russ.).
 47. Shumilov, A. YU. (2008). *Kurs osnov operativno-rozysknoy deyatel'nosti: uchenik* [The course of the fundamentals of the operational-search activity: student]. Moskva: Shumilova (in Russ.).
 48. Obratsov, V. A. (1980). O kriminalisticheskoy kvalifikatsii prestupleniy [About criminalistic qualification of crimes]. *Voprosy bor'by s prestupnost'yu*, (33). 90–98 (in Russ.).
 49. Lukashov, V. A. (1969). *Voprosy organizatsii deyatel'nosti apparatov ugolovnogo rozyska: metod. rekomend.* [Issues of the organization of the activities of criminal investigation apparatus: method. recommended]. Moskva: VNII MVD SSSR (in Russ.).
 50. Lekar', A. G. (1966). *Osnovy operativno-rozysknoy deyatel'nosti: nauch.-prakt. rekomend.* [Fundamentals of operational and investigative activities: scientific-practical. Recommended.]. Moskva: VSH MOOP RSFSR (in Russ.).
 51. Samoylov, V. G., & Sinilov, G. K. (1973). *Izucheniye i otsenka operativnoy obstanovki na territorii, obsluzhivayemoy gorraylinorganom vnutrennikh del: nauch.-prakt. rekomend.* [The study and evaluation of the operational situation in the territory served by the city police department of internal affairs: scientific-practical. recommended]. Moskva: VSH MVD SSSR (in Russ.).
 52. Bryzgalov, V. N. (1976). *Sreda funktsionirovaniya organov vnutrennikh del: ucheb. posobiye* [The environment of functioning of internal affairs bodies: studies. allowance]. Kyiv: KVSH MVD SSSR (in Russ.).
 53. Shynkarenko, I. R. (2011). Monitoryng operativnoyi obstanovky yak chynnyk efektyvnosti protydyiy zlochynnosti [Monitoring the operational environment as a factor in the effectiveness of crime prevention]. *Visnyk Luhans'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav im. E. O. Didorenka*, (3). 244–255 (in Ukr.).
 54. Shumilov, A. YU. (2008). *Operativno-rozysknoy slovar': uchebnoye posobiye* [Operational-search dictionary: study guide]. Moskva: Izd. dom Shumilovoy I. I. (in Russ.).
 55. Lytvynov, O. M. (2016). Kryminohenna sytuatsiya [Criminogenic situation]. *Visnyk Asotsiatsiyi kryminal'noho prava Ukrayiny*, 2(7). 342–346 (in Ukr.).
 56. Aleksyeyeva, T. V. (2010). Metodolohichni pidkhody do vyznachennya ponyattya "osobystist' zlochynstya" yak klyuchovoho u kryminal'niy psikhohiyyi [Methodological approaches to the definition of the concept of "personality of the offender" as the key in criminal psychology]. *Problemy suchasnoyi psikhohiyyi*, (8). 29–39 (in Ukr.).
 57. Lobzov, K. M. (2016). K voprosu o soderzhanii ponyatiya "operativno-rozysknaya taktika" v teorii i praktike operativno-rozysknoy deyatel'nosti (opyt teoretiko-metodologicheskogo analiza) [To the question of the content of the concept of "operational-investigative tactics" in the theory and practice of operational-investigative activities (the experience of theoretical and methodological analysis)]. *Operativnik (syshchik)*, (4). 20–28. (in Russ.).
 58. Basetskiy, I. I. (Ed.). (1993). *Slovar' operativno-rozysknoy terminologii* [Dictionary of operational search terminology]. Minsk: MVD R (in Russ.).
 59. Markushin, A. G. (1992). *Osnovy operativno-rozysknoy deyatel'nosti organov vnutrennikh del: ucheb. posobiye: v 2 ch.* [Fundamentals of the operational-search activity of the internal affairs bodies: studies. allowance: 2 parts]. N. Novgorod, 2 (in Russ.).
 60. Shiyenok, V. P. (1995). *Operativno-rozysknaya taktika organov vnutrennikh del. Teoreticheskiye osnovy, pravovyye i organizatsionnyye problemy: monografiya* [Operational search tactics of internal affairs. Theoretical foundations, legal and organizational problems: monograph]. Minsk: Akad. militsii MVD RB (in Russ.).

61. Shumilov, A. YU. (2004). Operativno-rozysknaya entsiklopediya [Operational Investigation Encyclopedia]. Moskva: Shumilova I. I. (in Russ.).
62. *Slovnnyk ukrayins'koyi movy: Akademichnyy tlumachnyy slovnnyk (1970–1980)* [Dictionary of the Ukrainian language: Academic explanatory dictionary (1970–1980)]. Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/analiz> (in Ukr.).
63. *Chym vidriznyayet'sya analiz vid otsinky* [What is the difference between the analysis of the evaluation]. Retrieved from: <http://moyaosvita.com.ua/osvita-2/chim-vidriznyayetsya-analiz-vid-ocinki> (in Ukr.).
64. Belkin, R. S. (1988). *Kriminalistika: problemy, tendentsii, perspektivy. Ot teorii k praktike: v 2 ch.* [Forensic science: problems, trends, prospects. From theory to practice: in 2 parts]. Moskva: Yurid. lit. 2 (in Russ.).
65. Davydov, S. I. (2010). O roli situatsiy v prinyatii resheniy v operativno-rozysknoy deyatel'nosti [On the role of situations in decision-making in the operational-search activity]. *Yuridicheskaya nauka i pravookhranitel'naya praktika*, 1(11). 55–61 (in Russ.).
66. Biryukov, H. M. (2012). *Sutnist' ta ponyattya operatyvno-rozshukovoyi taktyky: lektsiya* [The essence and concept of operative-search tactics: a lecture]. Kyiv: Nats. un-t derzh. podatk. sluzhby Ukrainy (in Ukr.).
67. Shynkarenko, I. R., Shynkarenko, I. O., & Kyrychenko, O. V. (2016). *Pravovi ta orhanizatsiyni osnovy zdiysnennya operatyvno-rozshukovykh zakhodiv ta nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy (strukturno-lohichni skhemy) pidrozdilamy kryminal'noyi politysi: navch. posib.* [Legal and organizational bases for carrying out operative-search activities and secret investigation (search) actions (structural-logical schemes) by units of the criminal police: teach. manual]. Dnipropetrovsk: DDUVS (in Ukr.).
68. Mal'yuga, N. M., Shteynman, M. YA., & Borimskaya, Ye. P. (2008). *Schetovedeniye: monografiya: v 3 ch.* [Accounting: monograph: at 3 parts]. Zhitomir: ZHGTU, CH. 1: Razvitiye ucheniy o bukhgalterskikh setakh (in Russ.).
69. Davydov, S. I. (2015). Postroyeniye klassifikatsionnoy sistemy operativno-rozysknykh situatsiy: sostoyaniye i perspektivy [Building a classification system for operational-search situations: state and prospects]. *Vestnik Altayskoy akademii ekonomiki i prava*, 3(41). 97–100 (in Russ.).
70. Pavlenko, S. O. (2013). Deyaki osoblyvosti protydyiy khabarnytstvu, vchynenomomu sluzhbovymy osobamy, yaki zaymayut' vidpovidal'ne stanovyshche [Some peculiarities of combating bribery committed by officials who occupy a responsible position]. *Borot'ba z orhanizovanoyu zlochynnistyu i koruptsiyeyu (teoriya i praktyka)*, 2(30). 279–288 (in Ukr.).
71. Davydov, S. I. (2006). *Operativno-rozysknyye situatsii: ponyatiye, struktura, vidy: ucheb. posobiye* [Operational search situations: the concept, structure, types: studies. allowance]. Barnaul: BYUI MVD Rossii (in Russ.).
72. Farion, O. B. (2013). Alhorytm opratsyuvannya operatyvno-rozshukovoyi informatsiyi dlya zabezpechennya potreb kryminal'noho analizu zlochynnoyi diyal'nosti [Algorithm for the processing of operational intelligence information to meet the needs of criminal analysis of criminal activity]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy. Seriya "Viys'kovi ta tekhnichni nauky"*, 1(59). 194–203 (in Ukr.).
73. Davydov, S. I. (2017). Osnovy algoritmizatsii operativno-rozysknoy deyatel'nosti po raskrytiyu prestupleniy [Basics of the algorithmization of the operational-search activity on the disclosure of crimes]. *Aktual'nyye problemy sovremennosti*, 3(17). 11–13 (in Russ.).

Надійшла 29.08.2018

РЕКОМЕНДОВАНЕ ЦИТУВАННЯ (RECOMMENDED CITATION), АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS)

Павленко С. О. Сутність та зміст оперативно-розшукової ситуації. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 4. С. 42–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2018_4_7.pdf DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1495589>

Розкривається сутність та зміст оперативно-розшукової ситуації як елемента структури оперативно-розшукової тактики. З'ясовано, що у формуванні оперативно-розшукової ситуації як елемента оперативно-розшукової тактики провідну роль відведено слідчій ситуації. Надано авторське формулювання поняття "оперативно-розшукова ситуація" як сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників, що впливають на ефективність здійснення оперативно-розшукової діяльності у певних просторово-часових межах. Виокремлено об'єктивні та суб'єктивні чинники, що впливають на формування оперативно-розшукової ситуації. Зроблено висновок, що важливим для підвищення ефективності протидії злочинності є розроблення алгоритмів необхідних дій працівників оперативних підрозділів у типових оперативно-розшукових ситуаціях, про що зазначило 89 % опитаних.

Ключові слова: оперативно-розшукова ситуація; кримінальна ситуація; оперативна обстановка; оперативно-тактичне рішення; оцінка; аналіз; оперативні підрозділи

Павленко С.А. Сущность и содержание оперативно-розыскной ситуации

Раскрывается сущность и содержание оперативно-розыскной ситуации как элемента структуры оперативно-розыскной тактики. Установлено, что в формировании оперативно-розыскной ситуации как элемента оперативно-розыскной тактики ведущая роль отведена следственной ситуации. Представлена авторская формулировка понятия "оперативно-розыскная ситуация" как совокупность объективных и субъективных факторов, влияющих на эффективность осуществления оперативно-розыскной деятельности в определенных пространственно-временных пределах. Выделены объективные и субъективные факторы, влияющие на формирование оперативно-розыскной ситуации. Сделан вывод, что важной для повышения эффективности противодействия преступности является разработка алгоритмов необходимых действий работников оперативных подразделений в типичных оперативно-розыскных ситуациях, о чем отметили 89 % опрошенных.

Ключевые слова: оперативно-розыскная ситуация; криминальная ситуация; оперативная обстановка; оперативно-тактическое решение; оценка; анализ; оперативные подразделения

Pavlenko S.O. Essence and Content of Operational and Successful Situation

The article reveals the subject matter and content of the operational and search situation as an element of the structure of the operational and search tactics. It has been established that in the formation of the operational and search situation as an element of the operational and search tactics, the leading role is devoted to the investigative situation. At the same time, it is emphasized that despite some common components, the operational and search situation, unlike the investigative one, is the subject of study of operational and search activity, effective implementation of which, above all, involves the proper organization of covert actions. The genesis of the formation of the operational and search situation in the theory of operation and search activity is highlighted, in particular, it is noted that the achievements of Soviet scientists served as the theoretical basis for further scientific research on the subject matter. While analyzing the main definitions of the term "operational and search situation", our own definition relating to the scope of the research was given. Operational and search situation is a combination of objective and subjective factors affecting the effectiveness of the implementation of operational and searches activity within certain space-time limits. The objective and subjective factors influencing the formation of the operational and search situation are highlighted. It was noted that the subject of operational and search activity for proper assessment of operational and search activity should acquire such personal qualities as: rational thinking (aimed at making considered decisions); intellectual work; the ability to choose in a particular situation the necessary course of actions in order to accomplish the tasks of the operational and search activity; knowledge of the legislative and regulatory framework that allows the operational worker to apply the acquired special knowledge and legal skills, etc. The analysis of the main scientific approaches to the elements and types of operational and search situation, on the basis of which provided its own vision of its elements to be a priority assessment was carried out, as well as classification of operational and search situations, taking into account changes in domestic legislation. It was concluded that the development of algorithms for the necessary actions of employees of operational units in typical operative and search situations is important for increasing the effectiveness of the counteraction to crime, as noted by 89 % of respondents.

Key words: operational-search situation; criminal situation; operational situation; operational-tactical decision; assessment; analysis; operational units